SEA/EIA 2010
Donovaly 25. - 26. května 2010

"Účast veřejnosti v procesu EIA - je vždy přínosem?"

Ing. Vladimír Rimmel

Anotace

Účast veřejnosti je od přijetí zákona v roce 1992 jedním z klíčových aspektů procesu posuzování vlivů na životní prostředí. Při posuzování konkrétních projektů se však postupně stále častěji nabízí otázka, zda přínosy demokratického zapojení veřejnosti do procesu EIA nejsou převáženy negativními důsledky. Na několika ilustrativních případech se pokusíme ukázat přínosy a nedostatky dosavadní praxe.

Abstract

Since the EIA Act approval, the public participation is considered as a key factor of the EIA procedure. In the course of project assessment, the comparison of benefits and deficiencies of democratic public participation should be taken into consideration. Some case examples of the Czech EIA practise will be presented.

Úvod

Proces posuzování vlivů na životní prostředí byl po roce 1989 jeden z prvních, který „pozval" veřejnost k účasti na věcech veřejných. První roky jsme se to učili všichni. Jednotlivé skupiny (účastníci procesu) se navzájem považovaly spíše za nepřátele než za partnery při řešení společného úkolu. Postupně se někteří smířili s tím, že mít odlišný názor na výstavbu letiště, spalovny odpadů, či silnice vedoucí těsně za „mým" domem, je legitimní, normální. A že je pro všechny užitečnější se domluvit na přijatelném řešení, než se „zabetonovat" a nic jiného než svůj názor nepřipustit.

Regionální centrum EIA se do procesu posuzování vlivů zapojilo hned od roku 1992 po schválení prvního EIA zákona v České republice. Účastnili jsme se několika projektů zaměřených na podporu účasti veřejnosti v otázkách ochrany životního prostředí. Některé zkušenosti z posuzování záměrů v posledních 5 letech mě však vedly k přemýšlení a napsání tohoto příspěvku na téma „užitečnosti" role veřejnosti.

<u>Příklady z historie:</u>

- Spalovna Svatoňovice u Vítkova – veřejnost zabránila velmi pochybnému projektu. Jednoznačně kladná role zapojení veřejnosti.
- D 47 kolem Ostravy – tam, kde lidé nejvíce protestovali, že „to tady nechtějí", dosáhli nového hodnocení a došlo ke změně trasy. Důsledkem je, že dnes postavená dálnice je o cca 2,5 km delší, vč. tunelu o délce 1 km, než byla trasa posouzená jako nejvhodnější z hlediska vlivů na ŽP. A kromě jiného to přineslo vedlejší efekt, o 2 – 3 mld Kč vyšší náklady na stavbu.
- Philips Hranice – ve své době největší zahraniční investice v ČR. Od začátku profesionální komunikační kampaň, nabídka stovek pracovních míst – výsledek bezproblémové souhlasné stanovisko EIA. Paradoxně už po cca 6 letech ukončení výroby a dodnes problémy s provozem.

Proč veřejnost ano?

- Místní nejlépe znají dotčenou oblast a její podmínky;
- Bydlí a žijí v dotčeném území a nové investice se přímo dotýkají jejich každodenního života;
- Mohou přinést řadu dobrých doporučení k realizaci záměru i omezení vlivů na ŽP;
- Veřejnost je důležitým účastníkem procesu EIA a vzájemná komunikace s ostatními účastníky je pro všechny užitečná.

Doporučení pro úspěšné zapojení veřejnosti
- co nejdříve určit všechny dotčené účastníky;
- zpracovat „komunikační strategii" (metody, místo, čas, motivace) a uskutečnit ji v praxi;
- vybrat a prezentovat možné varianty řešení;
- představit záměr co nejdříve a co možná nejvíce transparentně.

Komplikující faktory
- neefektivní komunikace s oponenty;
- podcenění a pozdní zapojení veřejnosti do procesu přípravy projektu;
- příliš emocí a demagogie;
- netransparentnost jednání o dotčeném území a územně plánovacím procesu;
- větší projekty se často stávají „politickým tématem".

Shrnutí:
- přiměřené zapojení veřejnosti je důležité, i když nejsou očekávány významné vlivy na životní prostředí;
- moudří investoři vědí, že zapojit veřejnost <u>včas</u>, je výhodnější, než pouze čekat na její reakce;
- Transparentní představení projektu a jeho vlivů pomáhá vybudovat <u>vzájemnou důvěru</u> a pozitivní spolupráci;

Příklady z nedávné praxe:

<u>ArcelorMittal Ostrava (AMO)</u> – EIA na modernizaci Zařízení pro plynulé odlévání oceli (ZPO I).
Velká modernizační akce uprostřed průmyslového areálu – díky nárůstu výroby se očekává i nárůst emisí prachu o 5 tun/rok. Zároveň bylo ve stejném areálu zahájeno „Odprášení aglomerace sever", které přinese snížení emisí prachu o 200 t/rok.

Obyvatelé místní části Ostravy – Radvanice a Bartovice, včetně radnice, se však postavili proti připravované modernizaci ZPO I s tím, že jakékoliv navýšení emisí je nepřípustné.
AMO je dlouhodobě terčem kritiky (často oprávněné) za znečišťování ovzduší. V tomto případě však považuji **postoj veřejnosti za kontraproduktivní**.
Důvodem pro tento názor jsou výsledky měření „Imisní monitorovací stanice" na území Bartovic během zimy 2008/09. V důsledku hospodářské krize došlo k dlouhodobému omezení výroby v jednotlivých závodech AMO o 30-60 %. Naměřené hodnoty prachu na monitorovací stanici však tento pokles výroby a emisí ze zdrojů AMO prakticky nezaznamenaly. Vysvětlení je poměrně jednoznačné – imisní situaci v Bartovicích významně ovlivňují také ostatní zdroje – doprava, lokální topeniště a možná i dálkový přenos, vč. zdrojů z Polska.
Na jedné straně je zřejmé, že AMO, jako největší průmyslový zdroj znečišťování ovzduší na Ostravsku, „sklízí úrodu" za **netransparentní postupy a ztrátu důvěry občanů v minulosti**.

Na druhé straně je už léta terčem a hromosvodem všech problémů spojených se znečišťováním ovzduší v této části Ostravy ze strany občanů, místní radnice, lékařů aj.
Výsledky exaktních měření i rozptylových modelů přitom ukazují, že stejně významných producentů emisí je v lokalitě více, ale ti nejsou tak mediálně ani politicky atraktivní (jsou to především samotní majitelé lokálních topenišť a doprava).

Co může být výsledkem odporu proti Modernizaci ZPO I? Pokračování výroby na morálně i fyzicky zastaralé technologii, postupné zvyšování negativních vlivů na ŽP, ztráta konkurenční schopnosti a pracovních míst pro desítky až stovky zaměstnanců.
Je to dobrá cena za 5 tun prachu?

<u>VE – Pavlice, Vranovská Ves</u>
Investorem je místní podnikatel. Výsledkem EIA procesu je „částečně“ souhlasné stanovisko – 3 VE v jeho obci prošly, 5 VE v sousední obci souhlas nedostaly.
Důvody:
- Investor není v obci příliš oblíben, působila tam i závist k jeho podnikání;
- Investor neměl ochotu veřejnost transparentně a včas informovat o svých plánech a nezískal si její důvěru;
- Nenabídnul přijatelné varianty;
- Oslovil občany pozdě;
- Postupně převládly emoce a demagogie;
- Veřejnost lépe přesvědčil investor s fotovoltaickou elektrárnou;
- Výsledkem byl jen 3/8 souhlas s jeho návrhem.

Příprava a výstavba větrných elektráren je téměř vždy občany velmi pozorně sledována. Názor na jejich umístění v krajině je subjektivní v celé škále od „štíhlý, moderní energetický zdroj – důkaz lidského pokroku“ až po „odpudivé megalomanské příšery“.
Při posuzování vlivů VE dochází k paradoxu, kdy obnovitelný zdroj energie – s minimálními vlivy na složky ŽP, je ochránci životního prostředí a zejména krajiny kategoricky odmítán, prakticky na jakémkoliv místě.

V tomto případě se veřejnost chovala přirozeně (v českých poměrech) a dala investorovi pocítit, že je důležitým „hráčem“ v procesu EIA a jakékoliv nedocenění této role, či přezíravost se neodpouští.
EIA je však expertní proces – vyrovnává se s emotivními přístupy správně?

<u>Společenské a obchodní centrum Zlín – Březnická</u>
Na místě současného parkoviště, autobazaru a točny trolejbusů, v těsné blízkosti zástavby rodinných domků v centru Zlína, je připravována výstavba Společenského a obchodního centra (SOC). Investor koupil pozemek od města a v procesu územního řízení spolupracuje s místní konzultační i projekční firmou.
Jako ve všech větších městech v ČR jsou i ve Zlíně překračovány limity hluku z dopravy. Této skutečnosti využili odpůrci výstavby a postavili na ni svou kampaň. Do připomínkového řízení se zapojilo velké množství místních i dalších obyvatel Zlína. Postupem času se stali respektovaným protivníkem. Proto investor akceptoval řadu požadavků, často nad rámec procesu EIA (dopravně bezpečnostní studie, hlukové studie pro celý silniční průtah městem, přestože příspěvek SOC je nevýznamný, atd.).
Cílem odpůrců však nebylo prosadit úpravy záměru, ale jednoznačně stavbu zamítnout. Proto se objevovaly stále nové a nové požadavky a výhrady (některé samozřejmě oprávněné). V současné době probíhá zpracování posudku. V době konání konference možná budeme mít aktuální informace.

Veřejnost využila všech možností, které ji zákon nabízí. Pečlivým sledováním průběhu přípravy záměru a odborně kvalifikovanými připomínkami a požadavky docílila mj. toho, že od podání Oznámení záměru v červenci 2007 do dnešního dne (duben 2010) se nepodařilo proces EIA dokončit.
Investor dle mého názoru postupoval korektně a transparentně. Jednal s Magistrátem města Zlína i krajským úřadem, svolal veřejné slyšení, kde prezentoval svůj záměr, poskytoval občanům požadované informace, atd. Přesto se celý proces táhne už cca 4 roky. **Paradoxní je, že očekávané vlivy záměru na jednotlivé složky životního prostředí ve Zlíně lze považovat za málo významné.**

Příčin tohoto stavu je více. Rostoucí odpor obyvatel proti obchodním centrům, ze záměru se v určité době stalo lokální „politikum“, dlouholeté přetížení Zlína dopravou a obavami z dalšího navýšení intenzity dopravy v centru, aj.

Závěr

Účast veřejnosti v procesu EIA je nezbytná, lze ji nazvat demokratickou pojistkou. Současný zákon a jeho aplikace v praxi však často umožňuje nepřiměřené komplikace vlivem zapojení veřejnosti při přípravě investičních záměrů. „Potrestání“ investorů za jejich povýšenost, či neschopnost domluvit se svými partnery, je v pořádku. Vyřizování si osobních antipatií a averzí prostřednictvím procesu o posuzování vlivů na životní prostředí však pod křídla EIA zákona nepatří. Uvedené ilustrativní příklady byly vybrány s cílem vyprovokovat kultivovanou diskusi☺.

Ing. Vladimír Rimmel
Regionální centrum EIA s.r.o.
Chelčického 4, 702 00 Ostrava
rimmel@rceia.cz
+420 603 112 170

Fotovizualizace - SOC Zlín - Březnická